

МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙ У АГРАРНОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ

MECHANISM OF REALIZATION OF THE STATE POLICY OF COMERCIALIZATION OF INNOVATIONS IN THE AGRICULTURAL SECTOR OF UKRAINE

У результаті теоретичного узагальнення та порівняння поглядів провідних науковців до визначення змісту комерціалізації інновацій обґрунтовано власний підхід. Шляхом системного аналізу проаналізовано сучасний стан інноваційної активності аграрного сектору та важливі на сьогоднішній день завдання, необхідні для забезпечення процесу комерціалізації інновацій. Обґрунтована перспектива зміни відносин між аграрним сектором, науково-освітнім сектором, державою та сектором громадянського суспільства як елементів моделі чотирикутної спіралі. Запропоновано концептуальний підхід до формування механізму реалізації державної політики комерціалізації інновацій в аграрному секторі України, визначено типові етапи реалізації такого механізму. Обґрунтована необхідність удосконалення науково-освітньої інфраструктури у напрямку забезпечення інноваційного розвитку аграрного сектору.

Ключові слова: державна політика, управління, механізм, інноваційний розвиток, аграрний сектор, комерціалізація.

В результате теоретического обобщения и сравнения взглядов ведущих ученых к определению содержания коммерциализации инноваций обоснован собственный подход. Путем системного анализа проанализировано современное состояние инновационной активности аграрного сектора и важные на сегодняшний день задачи, необходимые для обеспечения процесса коммерциализации инноваций. Обоснованная перспектива изменения отношений между аграрным сектором, научно-образовательным сектором, государством и сектором гражданского общества как элементов модели четырех-

угольной спирали. Предложен концептуальный подход к формированию механизма реализации государственной политики коммерциализации инноваций в аграрном секторе Украины, определены типовые этапы реализации такого механизма. Обоснована необходимость совершенствования научно-образовательной инфраструктуры в направлении обеспечения инновационного развития аграрного сектора.

Ключевые слова: государственная политика, управление, механизм, инновационное развитие, аграрный сектор, коммерциализация.

As a result of theoretical generalization and comparison of the views of leading scholars, the own approach has been substantiated to determine the content of the commercialization of innovations. Through systematic analysis, the current state of innovation activity in the agrarian sector is analyzed and the tasks important for the present day are necessary to ensure the process of commercialization of innovations. The prospect of changing the relations between the agrarian sector, the scientific and educational sector, the state and the civil society sector as elements of the model of the quadrangular spiral is grounded. The conceptual approach to the mechanism of implementation of the state policy of commercialization of innovations in the agrarian sector of Ukraine is proposed, the typical stages of implementation of such a mechanism are determined. The necessity of improving the scientific and educational infrastructure in the direction of ensuring innovative development of the agrarian sector is substantiated.

Key words: state policy, management, mechanism, innovative development, agrarian sector, commercialization.

УДК 351:338.432

Шестаковська Т.Л.
к. екон. н., провідний
науковий співробітник
Чернігівський національний
технологічний університет

Постановка проблеми. В сучасних висококонкурентних, динамічних та нестабільних умовах аграрний сектор здатен успішно функціонувати на ринку та посідати лідерські позиції значною мірою за рахунок розроблення та комерціалізації своїх інновацій. Аграрний сектор в сучасних умовах постає перед необхідністю оновлення товарного асортименту, покращення споживчих параметрів продукції, техніко-технологічної модернізації, удосконалення систем державного управління, пошуку інноваційних рішень тощо. Такі трансформації спрямовані насамперед на оптимізацію витрат, більш якісне задоволення потреб споживачів, стабілізацію фінансового стану, формування конкурентних переваг, утримання ринкових позицій. В таких умовах виникає необхідність реалізовувати ефективні механізми управління комерціалізацією інновацій аграрного сектору на засадах використання

найбільш дієвих форм та методів з урахуванням потреб підвищення лідерських позицій у ринковому середовищі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Варто зазначити, що позиція вітчизняних науковців стосовно процесу комерціалізації є схожою. Всі автори підтримують думку, що основною метою процесу комерціалізації є отримання прибутку або іншої економічної вигоди. Також більшість науковців вважають, що комерціалізація – це набір певних дій та відносин в процесі перетворення наукових досліджень у товар.

Іноземні автори Г.Д. Маркман, Д.С. Зігель, М. Райт процес комерціалізації вважають певною екосистемою, яка є ринком і включає в себе набір складових, що беруть участь у процесі комерціалізації [1]. Е.П. Маккой, Р. Бадінелі, К.Т. Коебель, В. Табет приєднуються до думки, що процес комерціалізації –

це процес прийняття рішень та відповідних дій для перетворення інноваційного продукту від ідеї і до ринку. Автори зазначають, що часто процес комерціалізації стосується меж розвитку нового продукту, а не його експансії [2].

Управлінські аспекти інноваційного розвитку та комерціалізації інновацій розроблялися у працях: Павленко В.Г., Мазур І., Базилевич В.Д., Прохоров А.Н., Боголіб Т.М., Саміло А.В., Повстин О.В., Купчак М.Я., Н. Холявко та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Нами виокремлено три протиріччя щодо поглядів на процес комерціалізації та його соціально-економічну приналежність. Перше протиріччя полягає у тому, що призначення комерціалізації вбачають в її збутовому характері, а не в тому, щоб створювати інновації, які вимагає ринок. Звідси впливає другорядність попиту на інновацію відповідно з її пропозицією. Друге протиріччя полягає у тому, що оскільки комерціалізація в основному відбувається на мікрорівні, то вона не має істотного значення для розвитку ринкової економіки. Третє протиріччя полягає в тому, що до комерціалізації ставляться як до статичного процесу, проте вона є динамічною. Незважаючи на широкий спектр напрямів дослідження особливостей комерціалізації інновацій, у працях зазначених учених практично не знайшли відображення питання функціонування механізму реалізації державної політики комерціалізації інновацій в аграрному секторі та необхідного його організаційного забезпечення.

Метою статті є дослідження науково-прикладних засад інноваційного розвитку аграрного сектору України у контексті формування механізму реалізації державної політики комерціалізації його інновацій.

Виклад основного матеріалу. Високий рівень інноваційної активності суб'єктів аграрного сектору створює передумови для формування нових конкурентних переваг, підвищення інвестиційної привабливості, розширює можливості щодо виходу на нові ринки, є імпульсом для забезпечення прогресивного інноваційного розвитку. Комерціалізація інновацій аграрного сектору є механізмом створення ринкових товарів з результатів інтелектуальної сфери діяльності. Велика кількість як фундаментальних, так і прикладних відкриттів залишаються лише на стадії розроблення. Причиною цього може бути не лише відсутність коштів, але і не ефективність державної політики комерціалізації інновацій. Отже, значення та необхідність удосконалення механізму реалізації державної політики комерціаліза-

ції інновацій є очевидним. Реалії української економіки характеризуються безкомпромісною необхідністю збільшення ролі інновацій як ключового чинника розвитку аграрного сектору [3].

Незважаючи на невідворотність процесів посилення залежності успіхів

аграрного сектору від його інноваційного розвитку, на практиці у вітчизняному аграрному секторі темпи продукування і впровадження інновацій залишаються низькими. Порівняно з показником 1995 р., кількість інноваційних підприємств у промисловості знизилась на 63 %. Так, у 2016 р. інноваційну діяльність у аграрному секторі здійснювали 735 підприємств, що становило 16,6% від загальної кількості підприємств галузі по Україні та 20,8 % від загальної кількості підприємств, які провадили інноваційну діяльність. З них найбільше підприємств були зайняті такими видами інноваційної діяльності, як придбання машин, обладнання та програмного забезпечення (61,1% від загальної кількості інноваційних підприємств, зайнятих виробництвом харчових продуктів); навчання та підготовка персоналу (24,4 %); інші роботи (5,5 %) [4-5].

Інноваційна активність у сфері розподілу агропродукції – навіть нижча, ніж безпосередньо у сфері аграрного виробництва. За період 2010–2017 рр. знизилась загальна кількість агропромислових підприємств, що реалізували інноваційну продукцію, а також їхня частка у питомій вазі всіх промислових підприємств. Аналогічно скоротилась кількість підприємств, що реалізували інноваційну продукцію за межі України, та обсяги поставок такої продукції. При цьому станом на 2017 р. лише 15,9 % підприємств у галузі виробництва харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів реалізовували інноваційну продукцію, що була новою для конкретного ринку, решта 84,1 % – продукцію, що була новою виключно для підприємства.

Причини низької інноваційної активності суб'єктів українського агробізнесу слід шукати у технологічній відсталості сільського господарства та аграрного сектору. В умовах, коли розвинені країни світу розвивають методики генної інженерії у селекції, створюючи можливості впливу на функціонування клітинних структур рослин та тварин, а також запроваджують високотехнологічні системи регулювання росту і розвитку рослин на основі принципів точного землеробства та нанотехнологій, у 2010–2014 рр. у сільському господарстві України не було створено жодної принципово нової високої технології. Для харчової промисловості цифри є більш пере-

конливими (15 принципово нових технологій за 2010–2014 рр.), однак протягом розглянутого періоду спостерігається від’ємна динаміка показника. Кількість використаних у сільському господарстві високих технологій за наявними статистичними даними не перевищувала двох десятків на рік. Більш активно використання нових високих технологій відбувалось у сфері виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів, проте частка високих технологій з терміном впровадження до 1 року у загальній кількості зменшилась з 14 до 5 % [5].

Проте, щоб успішно здійснити комерціалізацію інновацій відповідно до цілей та можливостей аграрного сектору, необхідно обрати оптимальну форму та методи. Для форми самостійного здійснення комерціалізації інноваційної продукції характерними методами є: використання на власному підприємстві, створення дочірнього підприємства та продаж патенту. Саме ці методи є найбільш раціональними при даній формі, адже все з вищепереліченого підприємству доцільно та реально виконувати власними силами [6].

До економічних проблем комерціалізації інновацій в аграрному секторі варто віднести наступні: труднощі з бухгалтерським обліком патентів та інших охоронних документів, створених за бюджетні кошти; відсутність ефективного правового механізму фінансування інноваційних проектів; необхідність фахової підготовки спеціалістів з інноваційного менеджменту, захисту прав інтелектуальної власності, трансферу технологій в аграрний сектор, маркетингу і комерціалізації результатів наукових досліджень у аграрний сектор та ін. Особливої уваги потребує проблема наявності «розриву» між суб’єктами таких секторів: аграрного, науково-освітнього, державного та громадського (за моделлю Quadruple Helix), що може бути мінімізованою за рахунок імплементації модернізованого механізму реалізації державної політики комерціалізації інновацій в аграрному секторі (рис. 1).

До основних функціональних елементів механізму реалізації державної політики комерціалізації інновацій в аграрному секторі пропонуємо відносити: 1) управління ресурсами; 2) правовий захист результатів наукових досліджень; 3) просування інновацій на ринок; 4) інформаційне забезпечення; 5) стратегічне планування інноваційного розвитку аграрного сектору.

Незважаючи на об’єктивну затребуваність інновацій у аграрному секторі, обґрунтовану динамічним розвитком світових аграрних ринків, зростанням попиту на високоякісну

аграрну продукцію та, водночас, катастрофічним темпом деградації вітчизняного активу матеріальних ресурсів, процеси комерціалізації інновацій суб’єктами аграрного сектору переважно «законсервовані» у примітивному стані.

У сільському господарстві та агропромисловості превалюють види діяльності, які лише з певним ступенем умовності можна віднести до інноваційних (придбання нових машин і обладнання, маркетингові дослідження, навчання персоналу). Нечисленні інноваційні прориви носять точковий характер. Існують серйозні проблеми у налагодженні ефективної взаємодії підприємницького сектору із галузевим, академічним та університетським секторами аграрної науки, які потребують детальнішого вивчення. Комерціалізація інновацій аграрного сектору не можлива без існування потужного джерела нових ідей і технологій для агробізнесу.

У розвинених країнах світу фундаментом національних інноваційних систем традиційно є наукові та науково-освітні установи, що виконують роль генераторів ідей і прикладних розробок для підприємств реального сектору економіки. Вхідження України до європейського політичного, соціального і економічного простору та закріплення позицій провідного експортера на світових продовольчих ринках різко актуалізують необхідність розвитку вітчизняної системи аграрної освіти та підтримки наукових досліджень з метою забезпечення аграрної галузі сучасними інноваційними технологіями та конкурентоспроможними кадрами [7].

Тобто, комерціалізація інновацій потребує активізації ефективного державного механізму управління процесом взаємодії інструментів державного управління, аграрного сектору, науково-дослідних, проектних і науково-виробничих підприємств, окремих вчених, зацікавлених в практичній реалізації своїх наукових розробок та проектів як на території України, так і за її межами. Вибір можливих замовників (партнерів) комерціалізації інновацій ґрунтується на аналізі інформації з різних джерел: спеціалізовані бази даних, публікації, буклети, рекламні матеріали, оцінки авторитетних експертів та ін. Особливе значення для успішного просування інновацій має наявність бази даних для відповідних зв’язків та підтримка розробників результатів досліджень зі сторони держави.

Для забезпечення ефективності комерціалізації інновацій аграрним сектором пропонуємо створити відповідні державні центри комерціалізації, як організацію або структур-

МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ

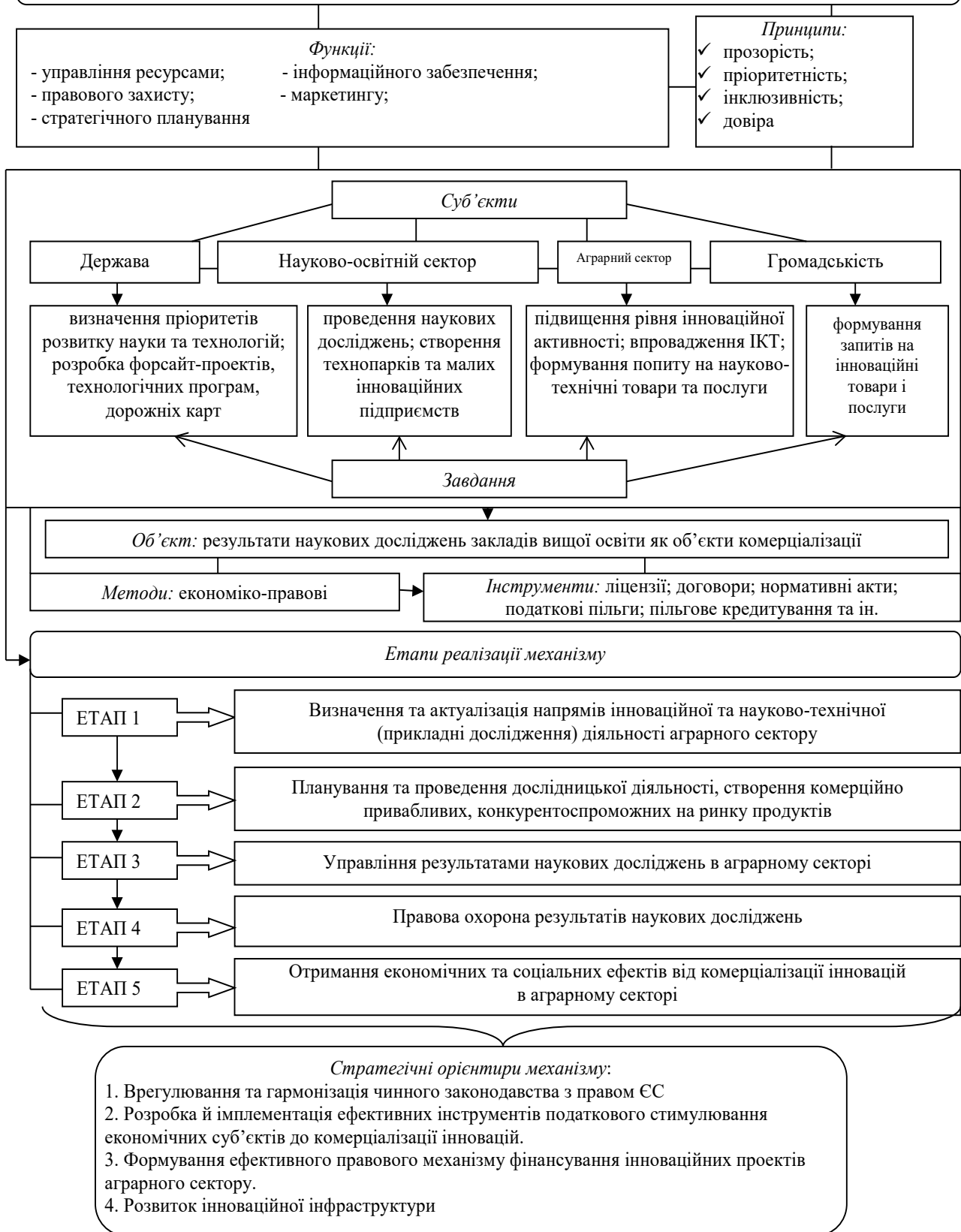

Рис. 1. Концептуалізація механізму реалізації державної політики комерціалізації інновацій в аграрному секторі України

Джерело: складено авторами

ний підрозділ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, діяльність якого орієнтована на інноваційний розвиток аграрного сектору та національної економіки загалом. Головна місія центру полягає у визначенні доцільності комерціалізації інновацій, сприянні оформленню прав на відібрані для комерціалізації інновації, укладанні ліцензійних договорів на передачу майнових прав, сприянні створенню стартап-компаній, справедливому розподілі роялті між авторами результатів наукових досліджень, підрозділами, в яких вони працюють, закладами науково-освітнього сектору. Партнерами центру можуть виступати науково-дослідні сектори закладів освіти, сформовані технопарки і наукові парки, а також стартап-компанії та структурні підрозділи, які мають відношення до комерціалізації інновацій. Можливими замовниками можуть бути потенційні ліцензіати, створені стартапи, представники аграрного бізнесу тощо.

Висновки. Нові ідеї, розробки, що втілюються в інноваціях, їх успішна комерціалізація все більше визначають конкурентоспроможність аграрного сектору у світі. Як свідчить практика, лише невелика частина інновацій трансформується у інноваційну продукцію та успішно комерціалізується шляхом її просування до зацікавлених груп споживачів. Впровадження інновацій та результатів досліджень у реальний сектор економіки здатне забезпечити інноваційний розвиток країни та підвищити її конкурентоспроможність на глобальному рівні. Визначено ключові етапи механізму реалізації державної політики комерціалізації інновацій в аграрному секторі України: 1) визначення перспективних напрямів інноваційної, науково-технічної діяльності; 2) планування науково-дослідної діяльності; створення комерційно привабливої, конкурентної на ринку інноваційної, науково-технічної продукції; 3) управління в аграрному секторі з акцентом на реалізацію та комерціалізацію

лізацію результатів досліджень; 4) захист прав інтелектуальної власності на результати досліджень науково-освітнього сектору, зареєстрованих у патентних відомствах; 5) отримання економічних та соціальних ефектів від комерціалізації інновацій в аграрному секторі.

Серед перспективних напрямів механізму реалізації державної політики комерціалізації інновацій є формування центрів комерціалізації, які представляють собою новостворену організацію або структурний підрозділ в Міністерстві економічного розвитку та торгівлі, діяльність якого орієнтована на забезпечення інноваційного розвитку аграрного сектору та держави загалом.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Gideon D., Markman, Donald S. Siegel, Mike Wright Markman Research and Technology Commercialization. *Journal of Management Studies*. 2008. №45(8). С.1401-1423.
2. McCoy A. Concurrent Commercialization and New-Product Adoption for Construction Products. «The construction and building research conference of the Royal Institution of Chartered Surveyors» COBRA 2008). Dr. Ralph Badinelli, Dr. C. Theodore Koebel, Dr. Walid Thabet. Dublin Institute of Technology, Dublin. 2008. №4. С.5.
3. Мазур І. Комерціалізація наукових розробок як фактор конкурентного розвитку підприємництва. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2013. №148. С.245-251.
4. Базилевич В.Д. Інтелектуальна власність: [підручник] / В.Д. Базилевич ; 3-тє вид., переробл. і доповн. К. : Знання, 2014. 671 с.
5. Statistical information: innovative activity. State Service of Statistics of Ukraine. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
6. Прохоров А.Н. Зарубежный опыт процесса коммерциализации интеллектуальной собственности. *Вестник Тюменского гос. ун-та*. 2011. № 11. С. 66-70.
7. Боголіб Т.М. Комерціалізація наукових розробок університетів. *Економіка України*. 2014. № 1(618). С. 33-50.